

Uwagi o aktualnych przepisach prawnych dotyczących wód leczniczych (artykuł dyskusyjny)

Jan Dowgiałło*

Przepisy prawne w zakresie geologii i górnictwa nie są pod względem jakości wyjątkiem w polskiej praktyce legislacyjnej. Cechuje je często brak precyzji pojęciowej i sprzeczności logiczne. Analiza przyczyn tego zjawiska nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy *Prawo geologiczne i górnicze* (Przegląd Geologiczny, 50: 280–305) nie wprowadziła zasadniczych zmian do problematyki wód leczniczych w stosunku do ustawy z 4 lutego 1994 r. *Prawo geologiczne i górnicze* (Przegląd Geologiczny, 50: 280–305). Wody te w dalszym ciągu są traktowane jako kopaliny, wraz z solankami i wodami termalnymi. Dodanie w art. 5.5. słowa „podziemnych” stanowi słuszne uzupełnienie tekstu poprzedniej ustawy. Wątpliwości budzi natomiast słowo „złoże” stosowane bez wyjątków do wód podziemnych będących solankami, wodami leczniczymi i wodami termalnymi. Wprowadza ono zamęt terminologiczny i w wielu wypadkach jest stosowane w sprzeczności z etymologią, a także ze swoim przyrodniczym znaczeniem. Dotyczy to w szczególności Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie złóż wód podziemnych zaliczonych do solanek, wód leczniczych i termalnych (Przegląd Geologiczny, 50: 311–315). Rozporządzenie to stanowi wykonanie delegacji zawartej w Ar. 5.5.1) znowelizowanego prawa geologicznego i górniczego.

Punkt ten mówi, że „Rada Ministrów w drodze rozporządzenia określi złoża wód podziemnych zaliczonych do solanek wód leczniczych i termalnych, mając na względzie ich szczególne walory wynikające z mineralizacji, właściwości fizycznych i chemicznych, ilości i warunków występowania.

Według *Prawa geologicznego i górniczego* (Przegląd Geologiczny, 50: 280–305) „złożem kopaliny jest takie naturalne nagromadzenie minerałów i skał oraz innych substancji stałych, gazowych i ciekłych, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą”. Warto tu zwrócić uwagę na zawartą w tej definicji niejasność dotyczącą „innych substancji stałych”. Nasuwa się bowiem pytanie, jakie to — oprócz minerałów i skał — substancje stałe mogą znajdować się w złożu.

Zasadniczą cechą złoża jest według tego określenia brak ruchu. Słowo „złoże” (ang.: *deposit*, niem.: *Lagerstätte*, franc.: *gîte, gisement*) oznacza że kopalina „leży” (bez ruchu). Rozumieć należy, że powstała ona lub została w jakimś miejscu złożona i w warunkach naturalnych pozostaje w tym miejscu do czasu jej ewentualnej eksploatacji. Z całą pewnością dotyczy to kopaliny stałych. Pojęcie złoża nie budzi też zastrzeżeń w przypadku ropy naftowej czy gazu ziemnego. Kopaliny te raz znalazłszy się w pułapce

geologicznej mogą być uwolnione tylko w rezultacie robót wiertniczych (w wyjątkowych wypadkach także ruchów tektonicznych).

Cechą kopaliny jest także jej nieodnawialność. Nie może ona w sposób naturalny wypełnić ponownie złoża, z którego została wydobyta.

W przypadku wód podziemnych słowo „złoże” nie budzi wątpliwości w zastosowaniu do solanek towarzyszących złożom bituminów. Uwiecznione w osadach zbiorników sedimentacyjnych wody sedimentacyjne (reliktowe) również nie kłócą się z pojęciem „kopaliny w złożu”. Z pewnymi zastrzeżeniami głęboko leżące skały osadowe i krystaliczne zawierające stagnujące solanki różnego pochodzenia mogą być traktowane jako złoża tych solanek.

Wszystkie te wody są nieodnawialne. Cechuje je również brak ruchu, lub prędkość filtracji bliska zeru. O ile w wyniku ich eksploatacji lub działania czynników naturalnych zostaną one zastąpione wodami o innym składzie, czy temperaturze, w złożu znajdzie się kopalina różna od pierwotnej, albo też woda straci ona cechy kopaliny.

Wśród wód podziemnych uznanych za lecznicze możemy więc wydzielić dwie podstawowe grupy: wód nieodnawialnych i nieruchomych oraz wód odnawialnych. Te drugie należą do cyklu hydrologicznego. Oznacza to, że są to wody pochodzenia atmosferycznego, które infiltrują lub niedawno infiltrowały w strefach zasilania, poruszają się w skałach wodonośnych i wypływają w strefie drenażu. Fakt ruchu tych wód w środowisku skalnym jest sprzeczny z pojęciem „złoża”. Znacznie stosowniejszym byłoby tu określenie „system hydrogeologiczny”. Określenie to ma zastosowanie do wód płytkiego krążenia, które zostały uznane za lecznicze w Karpatach i Sudetach, a także na Niżu (Nałęczów).

Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 r. (Przegląd Geologiczny, 50: 311–315) wyróżnia 60 „złóż” wód leczniczych w tyłu miejscowościach. W niektórych mamy do czynienia z jednym typem chemicznym wody, w innych liczba typów wód przekracza 10. W wielu przypadkach można mówić o złożach tych wód. Dotyczy to występujących głęboko wód w Karpatach czy na Niżu.

Nie powinny natomiast być określane jako występujące w złożach odnawialne wody płytkiego krążenia występujące np. w dorzeczu Popradu (7 miejscowości), czy w Sudetach.

Nie może też być mowy o „złożach” wód leczniczych w Horyńcu, Wapiennem, czy Latoszynie. Oczywiście nieporozumieniem jest zaliczenie w Krynicy do jednego „złoża” wód leczniczych płytkiego krążenia, występujących w systemie (czy systemach) hydrogeologicznych i głębokich, wysoko zmineralizowanych wód „Zuber”, do których może się stosować określenie „złoże”.

Wspomniane wyżej Rozporządzenie Rady Ministrów (Przegląd Geologiczny, 50: 311–315) wyróżnia wśród wód leczniczych kopaliny podstawowe i pospolite. Występują

*Instytut Nauk Geologicznych PAN, ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa

one w wymienionych tam miejscowościach, przy czym w 47 z nich są to kopaliny podstawowe, w 13 — pospolite. Do kopalin podstawowych zaliczono wody występujące i wykorzystywane do celów leczniczych w istniejących uzdrowiskach. Jest to uzasadnione długoletnią tradycją balneologiczną w tych miejscowościach i opartym na solidnych podstawach empirycznych potwierdzeniem leczniczych właściwościach tamtejszych wód. Do kopalin podstawowych zaliczono także wody odkryte ostatnio w istniejących od dawna nadmorskich ośrodkach lecznictwa klimatycznego, gdzie stają się one uzupełnieniem zespołu czynników leczniczych.

Kopalinami pospolitymi pozostały wody lecznicze występujące w miejscowościach potencjalnie uzdrowiskowych, gdzie dotychczas brak obiektów lecznictwa uzdrowiskowego. Po ich wybudowaniu i pewnym okresie praktyki leczniczej wody te zostaną zapewne zaliczone do kopalin podstawowych.

W wykazie kopalin pospolitych nie powinny znaleźć się wody, których istnienie stwierdzono w miejscowości Marusza w województwie kujawsko-pomorskim. Są to wody określane w omawianym Rozporządzeniu R.M. jako hipertermalne, chlorkowo-sodowe, bromkowe, jodkowe, borowe. Wprawdzie w Maruszy nie ma jeszcze inwestycji lecznictwa uzdrowiskowego, ale temperatura wody na wypływie przekracza tu 40°C. Według tego samego rozporządzenia wody mające na wypływie z ujęcia temperaturę co najmniej 20°C są kopalinami podstawowymi. Woda lecznicza w Maruszy jest więc kopaliną podstawową *ex definitione*.

Wykaz „złóż” wód leczniczych zawarty w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 (*Przegląd Geologiczny*, 50: 311–315) obejmuje, jak już wspomniano, wiele typów wód leczniczych występujących w jednym „złożu”. Z punktu widzenia gospodarki tymi wodami stwarza to wiele komplikacji, które omówiono gdzie indziej wraz z propozycją klasyfikacji uproszczonej tych wód, (Dowgiałło, 1999). Podczas IX Ogólnopolskiego Sympozjum „Współczesne Problemy Hydrogeologii”, Kielce 15–17.09.1999 uchwalono wniosek, w myśl którego: „Należy podjąć działania w celu wprowadzenia w prawie geologicznym i górniczym uproszczonej klasyfikacji wód leczniczych” (Paczyński & Herbich, 2000). Wniosek ten nie został uwzględniony w znowelizowanym Rozporządzeniu R.M. z dn. 18 grudnia 2001.

W Rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 23 sierpnia 1994 r. w sprawie wymagań stawianych dokumentacjom hydrogeologicznym i geologiczno-inżynierskim występowało pożyteczne pojęcie wody o właściwościach leczniczych. Znajdował się tam również wykaz wód, które ze względu na swoje cechy fizyczne i skład chemiczny mogą być w przyszłości zaliczone do wód leczniczych, a więc kopalin. W nowym Rozporządzeniu Ministra Środowiska z 19 grudnia 2001 (*Przegląd Geologiczny*, 50: 337–345), dotyczącym tych samych zagadnień, nie ma już pojęcia wód o właściwościach leczniczych, ani wykazu wyróżniających je cech. Obie te zmiany są zdaniem niżej podpisanego niekorzystne.

W podsumowaniu niniejszych uwag należy stwierdzić, że zarówno w znowelizowanej ustawie *Prawo geologiczne i górnicze*, jak i w nowych rozporządzeniach Rady Ministrów i Ministra Środowiska znajdują się definicje i określenia budzące zastrzeżenia. Wspomniane rozporządzenia niewiele zyskały na nowelizacji. Znajdujące się w nich niektóre zapisy są błędne, a w przypadku wspomnianego Rozporządzenia Ministra Środowiska (*Przegląd Geologiczny*, 50: 337–345) usunięcie niektórych pojęć stanowi oczywistą stratę.

Literatura

- DOWGIAŁŁO J. 1999 — Wody mineralne, lecznicze i termalne – propozycja rewizji terminologii i uproszczenia klasyfikacji. Biul. Państw. Inst. Geol., Hydrogeologia: 49–59.
- HERBICH P. & PACZYŃSKI B. 2000 — IX Ogólnopolskie Sympozjum z cyklu „Współczesne Problemy Hydrogeologii” — Hydrogeologia na przełomie wieków, Kielce 15–17.9.1999. Prz. Geol., 48: 14–16.
- Prawo geologiczne i górnicze.** Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prz. Geol., 42: 1093–1111 (nieaktualna).
- Rozporządzenie** Rady ministrów z dnia 18 grudnia 2001 r. w sprawie złóż wód podziemnych zaliczonych do solanek wód leczniczych i termalnych oraz złóż innych kopalin leczniczych, a także zaliczenia kopalin pospolitych z określonych złóż lub jednostek geologicznych do kopalin podstawowych. Prz. Geol., 50: 311–315.
- Rozporządzenie** Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 23 sierpnia 1994 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinna odpowiadać dokumentacja hydrogeologiczna i geologiczno-inżynierska (Dz. U. Nr 93, poz. 444) — nieaktualne.
- Rozporządzenie** Ministra Środowiska z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać dokumentacje hydrogeologiczne i geologiczno-inżynierskie. Prz. Geol., 50: 337–345.
- Ustawa** z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy *Prawo geologiczne i górnicze*. Prz. Geol., 50: 280–305.